

Криstopчук Т. Є., д.пед.н., доцент, Пелешок О. О., здобувач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРОБЛЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

***Анотація.** В статті проаналізовано висвітлення проблеми організації професійної підготовки медичних сестер у наукових дослідженнях з теорії і методики професійної освіти. Здійснено огляд концептуальних ідей проблеми теорії та практики процесу навчання фахівців у системі вищої медичної освіти. Визначено теоретичні аспекти формування фахової компетентності медичних сестер у медичному коледжі. Виокремлено професійні компетентності медичних сестер у процесі фахової підготовки. Окреслено чинники, що складають теоретичні основи підготовки медичних сестер до професійної діяльності. Наведено особливості професійної діяльності фахівців медичної галузі.*

***Ключові слова:** професійна підготовка, компетентність, медична освіта, медична сестра.*

***Аннотация.** В статье проанализирована проблема организации профессиональной подготовки медицинских сестер в научных исследованиях по теории и методике профессионального образования. Осуществлен обзор концептуальных идей проблемы теории и практики процесса обучения специалистов в системе высшего медицинского образования. Определены теоретические аспекты формирования профессиональной компетентности медицинских сестер в медицинском колледже. Выделены профессиональные компетентности медицинских сестер в процессе профессиональной подготовки. Очерчены факторы, составляющие теоретические основы подготовки медицинских сестер к профессиональной деятельности. Наведены особенности профессиональной деятельности специалистов медицинской отрасли.*

***Ключевые слова:** профессиональная подготовка, компетентность, медицинское образование, медицинская сестра.*

***Annotation.** This article is a scientific research on professional education theory, methods and management issues of nurses' professional training. The conceptual ideas of theory and practice of training specialists in the higher medical education system are reviewed. The educational qualification characteristics of specialists of nursing education are submitted. The factors that make up the theoretical basis for the training of nurses to professional activity are outlined.*

The peculiarities of professional activity of specialists are singled out. The role of problem-modular training as one of the means of forming professional competence of medical specialists is revealed. Models of professional training of nurses are analyzed. In particular, it is the model of the formation of professional and pedagogical competence of family medicine nurses in the process of professional training, which includes conceptual, motivational-stimulating, content, procedural, organizational, control and evaluation and effective blocks. There is also the model of professional training of masters in nursing, the pedagogical conditions of which are: realization of the continuity of the content of training nursing personnel in conditions of degree education; increase of the volume of independent, practical and research work; application of the integrated approach to the selection and use of methodically expedient forms and methods, qualitative material and technical and educational and methodological support of higher medical educational institutions; provision of personally oriented pedagogical interaction of the teacher and the applicant of education by mastering new professional competencies and gradual involvement of the applicants of education in practical and scientific activity. The authors define theoretical aspects on development of nursing professional competencies in the medical college/ school. The nursing competencies in regards to professional training are singled out.

Key words: *professional training, competence, medical education, nurse.*

Розвиток медичної освіти України в сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства залежить від раціональної державної політики, яка визначається динамічною модернізацією системи охорони здоров'я України. Реформування медичної освіти спонукає до розв'язання актуальних проблем, однією з яких є професійна підготовка кваліфікованих кадрів для системи охорони здоров'я України. Актуальність теми дослідження зумовлена змінами у соціальному, економічному, освітянському просторі, що забезпечують перехід до принципово нової якості вищої медичної освіти, потенціал якої буде спрямовано на вирішення пріоритетних завдань вітчизняної системи охорони здоров'я контексті євроінтеграційних процесів.

Для надання висококваліфікованих медичних послуг в умовах підвищення стандартів якості життя та інтеграції в європейський освітній та науковий простір, потребують кардинальних змін та нових підходів і напрямів підготовки медичних сестер загальної практики сімейної медицини на засадах високого професіоналізму, різнопланової компетентності, застосування на практиці знань, умінь і навичок з метою ефективного виконання медсестринських функцій та завдань.

Медична освіта є вагомими складником вищої освіти України. Проблема вищої освіти та забезпеченню її якості приділяється належна увага у працях вітчизняних дослідників, зокрема, таким її аспектам, як сучасна філософія

освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк), теоретико-методологічні засади неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, В. Олійник, С. Сисоєва); застосування сучасних педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців (В. Биков, П. Воловик, Р. Гуревич, П. Стефаненко), зокрема, якості вітчизняної медичної освіти (М. Банчук, І. Булах, Ю. Поляченко). Важливими для дослідження є праці вітчизняних вчених щодо проблеми формування професійних компетентностей майбутніх спеціалістів (О. Дубасенюк, І. Зязюн, А. Маркова).

Увагу дослідників привертають професійні компетентності як результат сформованих професійно важливих особистісних якостей (С. Вітвицька, Р. Чубук). Вагомий доробок накопичено вченими щодо проблеми організації підготовки медичних сестер (О. Маркович, З. Шарлович, М. Шегедин).

Мета дослідження полягає в аналізі проблеми організації професійної підготовки медичних сестер у наукових дослідженнях з теорії і методики професійної освіти. Відповідно до окресленої мети завданням дослідження є: огляд концептуальних ідей проблеми теорії та практики організації професійної підготовки медичних сестер; визначення загальнометодологічних аспектів навчання медичних сестер у системі вищої медичної освіти України.

Провівши аналіз теорії і практики становлення і розвитку вищої медсестринської освіти в Україні ХХ – початку ХХІ століть, Т. Кирян визначив освітньо-кваліфікаційні характеристики фахівців відповідного профілю. Зміст освіти медичних сестер, визначено як систему компетенцій (фахових та особистісних). До фахових віднесено знання з медичних і фундаментальних дисциплін, уміння оперувати різноманітними медичними технічними засобами, зокрема комп'ютерною технікою. До особистісних компетенцій – знання і вміння з психології та педагогіки, комунікативні навички, етичні принципи й підходи [1].

Сутність теоретичних основ підготовки майбутніх фахівців сестринської справи до професійної діяльності проаналізовано І. Мельничук, І. Стасюк. Окреслено чинники, що складають теоретичні основи підготовки студентів до професійної діяльності, та поділено їх на чотири групи. Перша група – це документи світового масштабу, в яких акцентовано увагу на різних аспектах проблеми забезпечення світового співтовариства кваліфікованими кадрами сестринської справи. До другої групи належать вітчизняні законодавчі акти, документи, в яких відображаються засади кадрової політики держави щодо майбутніх фахівців цього профілю. Третя група охоплює фундаментальні наукові праці, в яких конкретизується сутність засадничих понять: «підготовка», «професійна підготовка фахівців», «підготовка до професійної діяльності», «готовність», «сестринська справа», «фахівці сестринської справи». Четверту групу теоретичних основ складають напрями сучасних наукових розвідок, в яких обґрунтовані педагогічні інновації, експериментальні методики, що

оптимізують процеси професійної підготовки майбутніх медичних працівників середньої ланки [2, с.18].

О. Маркович підготовку фахівців сестринської справи до професійної діяльності розглядає як вільне оволодіння ними фундаментальними та спеціальними знаннями й уміннями в питаннях комплексного догляду за пацієнтами; здатність до аналітичного мислення і творчої діяльності, що пов'язана з їхніми функціональними обов'язками; здатність до вдосконалення і самонавчання тощо. При цьому науковець наголошує, що діапазон професійних обов'язків медсестри різноманітний і передбачає питання медсестринської діагностики, виконання лікувальних процедур, надання невідкладної допомоги пацієнтам, проведення медсестринського огляду, розв'язання медикосанітарних і медико-соціальних питань. Водночас кількість практичних навичок і вмінь, передбачених для засвоєння в процесі навчання, є значною за обсягом, а вправність виконання кожної дії повинна бути надзвичайно високою [3, с. 11]

М. Дем'янчук, досліджуючи проблему підготовки бакалаврів сестринської справи до професійної діяльності, передбачає урахування певних особливостей. Зокрема, вивчення прогресивного зарубіжного і вітчизняного досвіду навчання медсестер; професійна спрямованість навчання для опанування основами сестринської справи не лише шляхом засвоєння змісту клінічних дисциплін, а також соціоніки, деонтології, педагогіки, філософії, психології управління персоналом; спрямованість освітнього процесу на формування особистості майбутнього фахівця; формування різних компонентів професійної компетентності майбутніх медичних сестер [4, с.50].

Т. Кравцовою обгрунтовано і представлено проблемно-модульне навчання як один із засобів формування професійної компетентності молодших медичних працівників, яке передбачає використання на практиці одержаних теоретичних знань, формування професійних здібностей та професійного мислення. Навчання в рамках проблемно-модульного підходу передбачає оволодіння майбутніми молодшими медичними працівниками модульними програми, відповідно до яких здійснюється інтеграція різних навчальних дисциплін, видів і форм навчання, підпорядкованих загальній проблемі: формуванню готовності до дій у реальних ситуаціях професійної діяльності, тобто професійною компетентністю. Проблемно-модульне навчання найбільш адекватне соціальнопедагогічним цілям і змісту сучасного наукового знання і закономірностям пізнавальної діяльності та розвитку тих, кого навчають. У ньому найпошлідовніше реалізовано принцип проблемності, який припускає використання об'єктивної суперечливості досліджуваного, організацію на цій основі пошуку знань, застосування способів педагогічного керівництва, які дають змогу керувати інтелектуальною діяльністю й розвитком тих, кого навчають (розвитком потреб та інтересів,

мислення й інших сфер особистості). Модульні програми складаються з набору модулів змісту професійної освіти і навчання. Модульно-компетентнісний підхід вирішує завдання формування в студентів професійної компетентності, дає можливість управляти якістю підготовки працівників кваліфікованої праці і забезпечує прозорість його оцінки. При застосуванні в освітньому процесі технології проблемно-модульного навчання в молодших медичних працівників формуються як професійні компетенції, так і особистісні компетенції: мова, робота в команді, орієнтація на якість роботи, загальний інтелектуальний рівень [5, с. 214].

Як зазначає Т. Кравцова, технологія проблемно-модульного навчання дозволяє скоротити витрати на навчання, підвищити гнучкість організації навчального процесу; знизити залежність якості навчання від рівня кваліфікації педагога, скоротити витрати на розробку програм і навчальних посібників, підвищити практичну спрямованість професійної підготовки, здійснити відбір та отримання майбутніми кваліфікованими спеціалістами найбільш необхідної для майбутньої професійної діяльності інформації. Перспективність проблемно-модульного навчання, яка характеризується самостійною роботою, надає навчальному процесу максимальної гнучкості, індивідуальності, безперервності, посилює його демократизацію, задовольняє потреби у професійній підготовці. Особливості проблемно-модульного навчання полягають у тім, що студент частково або повністю самостійно може працювати із запропонованою йому навчальною програмою, що містить у собі цільову програму дій, бази інформації й методичне керівництво для досягнення поставлених дидактичних цілей [5, с. 211].

Формування професійно-педагогічної компетентності медичних сестер сімейної медицини в процесі фахової підготовки розкрито у роботі З. Шарлович. Автором обґрунтовано і представлено модель формування професійно-педагогічної компетентності медичних сестер сімейної медицини в процесі фахової підготовки. Модель формування професійно-педагогічної компетентності медичної сестри сімейної медицини в процесі фахової підготовки включає в себе концептуальний, мотиваційно-стимулюючий, змістовий, процесуальний, організаційний, контрольно-оцінний і результативний блоки.

Концептуальний блок включає в себе основні принципи та підходи, які визначають систему сучасної медсестринської освіти в Україні. Принципи науковості, системності і послідовності, доступності, зв'язку навчання з життям, наочності, міцності знань, безперервності, індивідуального підходу, гуманізації, диференціації, креативності, полкультурності, міждисциплінарної інтеграції, поліфункціональності, емоційності тощо сприяють повноцінному навчально-виховному процесу вищого медичного навчального закладу [6, с. 92].

Цікавою є модель професійної підготовки магістрів сестринської справи, представлена І. Махновською. Ефективність підготовки магістрів сестринської справи забезпечується такими педагогічними умовами, як:

реалізація наступності змісту навчання медсестринських кадрів в умовах ступеневої освіти; збільшення обсягу самостійної, практичної та науково-дослідної роботи; застосування інтегрованого підходу до вибору та використання методично доцільних форм і методів, якісного матеріально-технічного і навчально-методичного забезпечення вищих медичних навчальних закладів; забезпечення особистісно орієнтованої спрямованості педагогічної взаємодії педагога і студента шляхом опанування новими професійними компетенціями та поетапності залучення студентів до практичної та наукової діяльності [7, с. 100–101].

Об'єктом дослідження І. Сірак є професійна підготовка майбутніх медичних сестер у медичних коледжах. У структурі готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації науковцем виокремлено чотири взаємопов'язаних компоненти: мотиваційний, пізнавальний, операційний, рефлексивний. Відповідно до виокремлених компонентів визначено критерії і показники готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації: мотиви, цілі, інтереси, ціннісні орієнтації, ставлення до професії медичної сестри й до професійної самореалізації; наявність потреби у професійній самореалізації, установка на самоздійснення; спрямованість на досконале оволодіння фаховими знаннями й на професійну самореалізацію; усвідомлення значущості своєї діяльності та необхідності професійної самореалізації (мотиваційноціннісний критерій); рівень засвоєння фахових знань; самостійність мислення; емпатійність (схильність до співпереживання); сформованість особистісних 7 якостей (відповідальність, вимогливість, сумлінність, рішучість, наполегливість, самовладання та ін.), позитивна професійна «Я-концепція» (когнітивно-особистісний критерій); сформованість практичних професійних умінь та навичок; творча активність, максимально повна актуалізація і реалізація фахових умінь у процесі практики, вміння творчо вирішувати професійні завдання; здатність до взаємодії (уміння та навички професійного спілкування) з пацієнтом, лікарем, іншими медичними сестрами, родичами пацієнта; самостійність у квазіпрофесійній діяльності (творчо-діяльнісний критерій); здатність до самопроекування власних професійних якостей, самоорганізації, самоуправління своєю діяльністю; здатність до рефлексії; здатність до саморегуляції; вміння оцінити й коригувати результати власної професійної підготовки (рефлексивно-регулятивний критерій) [8, с. 6–7].

Поняття «компетенція» визначається науковцями як соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки здобувача освіти, необхідної для його якісної продуктивної діяльності у певній сфері, тобто соціально закріплений результат [9, с. 409].

Категорія «професійна компетентність», як зазначає Т. Кравцова, визначається головним чином рівнем професійної освіти, досвідом і індивідуальними здібностями людини, її вмотивованим прагненням до

безперервної самоосвіти та самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи [5].

На основі теоретичного аналізу зроблено висновок, що за змістом поняття «професійна компетентність медичної сестри» розглядається як: сукупність професійних знань, умінь і навичок, професійно-особистісних якостей, що визначають внутрішню готовність здійснювати професійну діяльність на основі кваліфікаційних вимог та морально-етичних норм (О. Кравченко); інтегративна характеристика особистості, що представлена сукупністю компетенцій у професійній галузі діяльності та дозволяє особистості бути конкурентно-спроможною на ринку праці (І. Радзівська); інтегральна особистісна характеристика людини, що на високому рівні володіє персональним комп'ютером, опанувала норми професійного спілкування, розвиває свою особистість засобами професії, гнучко враховує нові запити суспільства до професії (І. Махновська).

Проблемі формування професійної компетентності у майбутніх медичних сестер присвячена робота І. Єремєєвої. На основі аналізу практичного досвіду науковцем розкрито процес формування професійної компетентності у майбутніх медичних сестер на прикладі аналізу знань та практичних вмінь у вивченні фахових дисциплін. Для формування професійної компетентності студента медичного закладу – майбутнього медичного працівника – необхідні володіння принципами взаємної співпраці, поєднання професійних якостей і особистісних позицій, прагнення до саморозвитку та самореалізації у своїй майбутній професійній діяльності [12, с. 29].

Досліджуючи проблему організації професійної підготовки медичних сестер, варто звернути увагу на формування спеціальних (фахових) компетентностей у здобувачів початкового рівня вищої освіти спеціальності 223 Медсестринство, які повинні не тільки досконало оволодіти фахом, але постійно займатися самоосвітою та самовдосконаленням: здатність усвідомлювати важливість самоосвіти та самовиховання в житті та діяльності медичної сестри; здатність застосовувати практичні знання та вміння для розв'язання завдань, пов'язаних з етапами сестринського процесу; здатність здійснювати професійну діяльність у відповідності до вимог санітарно-гігієнічного режиму, охорони праці, техніки безпеки та протипожежної безпеки; здатність проводити адаптаційні заходи для профілактики синдрому вигорання медичних сестер; здатність усвідомлювати безперервність процесів навчання та професійного удосконалення.

Проведений аналіз висвітлення проблеми організації професійної підготовки медичних сестер у педагогічній теорії показав, що ефективність організації професійної підготовки майбутніх фахівців значною мірою залежить від організаційних форм освітнього процесу. Для формування професійної компетентності медичних сестер необхідні володіння принципами взаємної співпраці, поєднання професійних якостей і

особистісних позицій. На основі теоретичного аналізу проблеми зроблено висновок, що дослідження вітчизняних науковців зосереджуються на висвітленні формування професійно-педагогічної компетентності медичних сестер сімейної медицини в процесі фахової підготовки; готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації; проблемно-модульному навчанні як одному із засобів формування професійної компетентності молодших медичних працівників. Перспективу майбутніх наукових розвідок убачаємо в дослідженні особливостей формування професійних компетентностей медичних сестер засобами алгоритмізації у коледжі.

1. Кирян Т. І. Вища медсестринська освіта в Україні ХХ – початку ХХІ століть // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2572>. – Назва з екрану. **2.** Мельничук І. М. Теоретичні основи підготовки фахівців сестринської справи до професійної діяльності // І. М. Мельничук, І. Л. Стасюк / Медсестринство. – № 2. – 2017. – С. 16–19. **3.** Маркович О. В. Формування професійних умінь майбутніх медичних сестер хірургічного профілю засобами алгоритмізації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Маркович Олексій Володимирович. – К., 2008. – 284 с. **4.** Дем'янчук М. Р. Особливості підготовки бакалаврів сестринської справи до професійної діяльності / М. Р. Дем'янчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія : Педагогіка, соціальна робота. – Вип. 30. – С. 50–51. **5.** Кравцова Т. Формування професійної компетентності майбутніх молодших медичних працівників засобами проблемно-модульного навчання / Т. Кравцова // Наукові записки. Серія : Педагогічні науки. – Вип. 120. – С. 210–216. **6.** Шарлович З. П. Формування професійно-педагогічної компетентності медичних сестер сімейної медицини в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шарлович Зоя Павлівна – Ж., 2015. – 236 с. **7.** Махновська І. Р. Професійна підготовка магістрів сестринської справи в умовах ступеневої освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Махновська Ірина Романівна. – Ж., 2015. – 312 с. **8.** Сірак І. П. Формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сірак Інна Петрівна. – В., 2017. – 296 с. **9.** Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. **10.** Кравченко О. Формування професійної етики майбутніх медичних сестер у навчально-виховному процесі медичного коледжу: методологічні підходи / О. Кравченко // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2013. – Вип. 38. – С. 218–221. **11.** Радзівєвська І. В. Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. В. Радзівєвська. – К., 2011. – 21 с. **12.** Єремєєва І. В. Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення фахових дисциплін // І. В. Єремєєва / Магістр медсестринства. – № 2 (14). – 2015. – С. 28–30.

Рецензент: д.пед.н., професор Козяр М. М.